

TÜRKİYE’DE BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE HİZMETLERİNDE ÖZELLEŞTİRME

Geliş Tarihi (ReceivedDate) 27.12.2018
Kabul Tarihi (Accepted Date) 07.01.2019

Banu AKTÜRK ÇETİN*

Özet

1980’li yıllardan sonra etkisini artırmış olan özelleştirme uygulamalarına ekonomik, sosyal ve siyasi gelişmeler doğrultusunda hızla büyüyen ve gelişen anakentlerin yerel hizmetlerinde de yer verildiğini görüyoruz. Hem nitelik hem de nicelik olarak büyüyen kentler karşısında yerel yönetimler, maddi kaynak yetersizliği yanı sıra pek çok etmenin de etkisiyle sorumlu oldukları kentsel hizmetleri yerine getirmekte zorlanmaktadırlar. Yasaların da kendilerine imkân tanıdığı ölçüde; bazı kentsel hizmetlerin çeşitli yöntemlerle özel sektöre gördürüldüğü günümüz örnekleri ile sabitlenmiştir. Hizmetlerin sunumunda etkinlik ve verimliliği artırmanın bir aracı olarak görülmesinin yanı sıra ülkeyi parçalamanın bir aracı olarak da görülen özelleştirme uygulamaları, Türkiye’de yaşanan uygulamaları ile bazen başarıya ulaşmış bazen ise hüsrarla sonuçlanmıştır.

Anahtar Kavramlar: Özelleştirme, kent hizmetlerinin özelleştirilmesi, özelleştirme yöntemleri.

PRIVATIZATION IN METROPOLITAN MUNICIPALITY SERVICES IN TURKEY

Abstract

We see that the privatization applications, which increased their influence after the 1980s, were also included in the local services of the rapidly growing and developing metropol in line with economic, social and political developments. In the face of cities that are growing both in quality and quantity, local governments have difficulty in accomplishing the urban services they are responsible for with the effects of many factors as well as the lack of financial resources. To the extent permitted by law to local governments, fixed by the present day examples with various methods some urban services had assigned to the private sector. Privatization applications seen as a tool for improving efficiency in delivery of services, as well as it had been seen as a tool to divide the country, and with the applications at Turkey sometimes it had resulted with disappointment and sometimes it had succeed.

Keywords: Privatization, privatization of urban services, privatization methods.

1. Giriş

Ekonomik, sosyal ve siyasi gelişmelerle kamu hizmetlerinin sunumunda alternatif yöntem arayışları özelleştirme uygulamalarını ortaya çıkarmış, bu uygulamaların popülaritesi de 1980’li yıllardan sonra artmıştır. Özelleştirme uygulamalarının, gelişmiş ülkeler öncülüğünde ortaya çıkıp, gelişmekte olan ülkelerde de yaygınlaştırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Devletin, başka bir ifade ile kamu kesiminin payının küçültülüp; bu alanın özel kesim tarafından doldurulması hedefi ile özelleştirme; bir anlamda da yaygın söylemi haline gelmiş biçimi ile sunulması hedeflenen hizmetlerin, piyasa mekanizması çerçevesinde daha etkin ve verimli bir şekilde sunulması amacı ve anlamını taşımaktadır.

Özelleştirme söylemlerinde sıkça kaynakların etkin kullanımı, hizmette verimliliğin artırılması, devletin iyi işletmeci olmadığı (Ertuna, 1993: 22), vatandaş kavrayışının yerini müşteri zihniyetinin aldığı, devletin hizmet sunumlarında kendi denetimini etkin şekilde gerçekleştiremediği benzer ifadeler yer almaktadır. Yine özel sektör yöneticilerinin risk alarak, kârlarını artırmaya yönelik çaba ve çalışmalarının kamu sektörü yöneticilerinde olamayacağı hakim durumdadır (Ertuna, 1993: 22,23). “Testiyi kıranın da getirenin de aynı kişi olduğu” benzetmesi ile memurların risk alamayacakları; aksi takdirde devlet malına zarar verebilecekleri ve politik müdahalelerin etkisi altında kalabilecekleri (Ertuna, 2004: 17-20) ileri sürülmektedir. Kamu kesiminde, çalışanlar üzerinde etkinlik sağlanamadığı

* Arş.Gör. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, banu.akturk@hbv.edu.tr

inancının yanı sıra, özelleştirme uygulamaları ile kamu sektöründeki işçi sayısının azaltılmasının çok büyük problemlere yol açacağı (Koç, 2005: 21) kanaatleri de mevcuttur.

En az girdi ile en fazla çıktı elde etmek; etkin ve verimli üretim olarak adlandırılmaktadır. Bu zihniyetin kamu kesiminin amaçlarından ziyade, özel sektördeki kârı en çoklaştırma (maksimizasyon) ana amacına hizmet ettiği ortadadır. Çünkü özel teşebbüslerde ayakta durabilme mücadelesi vardır. Nitekim özelleştirmenin nedenleri arasında kamu borçlanma gereğinin azaltılması (Ertuna, 1993: 24) da yer almaktadır. Devlet müdahalesinin minimuma indirgenmesi, mali piyasaların güçlendirilmesi, serbest piyasa ve rekabet ortamının yaratılması (Yüksel, 2000: 51; Çetin, 2007: 7) gibi temel amaçlar etrafında yoğunlaşan özel sektörün, kamu kesimine nazaran teknolojik değişikliklere ayak uydurabilme ve yeniliklere açık olabilme yönü olduğu şeklindeki savlarla (Yıldırım, 2004: 20), Türkiye’de özelleştirme uygulamalarına yasal düzenlemeler ile imkân verilmiş ve bu yönde uygulamalar gerçekleşmiştir.

1980’li yılların akabinde etkisini artıran özelleştirme uygulamalarına; yerel yönetimlerin sunmakla görevli olduğu birtakım hizmetlerde de yer verildiği görülmektedir. 1984 yılında; büyük yerleşim yerleri için yeni bir yönetim ihtiyacı ve arayışı doğrultusunda, Büyükşehir belediyeçiliği kurumu ortaya çıkmış ve uzun yıllar sayıları 16 olan büyükşehir belediyeleri, 2012 yılında çıkarılan 6360 sayılı On üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un 2014 yerel seçimleriyle birlikte yürürlüğe girmesiyle 30’a çıkmıştır. Belediyelerin sunmakla görevli olduğu hizmetlerden bazılarının teknik özellikler içeren ve uzmanlık gerektiren işler olması; su hizmetlerinde İSKİ, kent içi ulaşım ve gaz hizmetlerinde EGO gibi kamu tüzel kişiliğini haiz yeni örgütlenmeler ortaya çıkarmıştır. Sunulması gerekli bazı hizmetler de yine bu kurumlarda kalmamış; özelleştirme vasıtası ile özel kesime aktarılmıştır.

Çalışmada; özelleştirme kavramına ve Türkiye’de özelleştirmenin hukuki dayanaklarına yer verildikten sonra; büyükşehir belediye hizmetlerinde özelleştirme olgusu; nedenler ve yöntemler ışığında irdelenmeye çalışılacak; çalışma, Türkiye’de büyükşehir belediye hizmetlerinin özelleştirilmesi ile ilgili birkaç deneyime hizmet esasında yer verilerek sonlandırılacaktır.

2. Özelleştirme Kavramı Üzerine

Özelleştirme, birçok alanda uygulanabilecek bir olgu olması nedeniyle, ucu açık bir kavram olarak nitelendirilebilir. Bu niteliğinin yanı sıra, özelleştirme olgusunun anlayışındaki farklılıklar da yine tanım çeşitliliğinin olmasında rol oynamıştır. Hizmette verimlilik ve etkinliğinin artırılmasının, büyüme ve ilerlemenin bir gerekliliği olarak algılanışının yanında; “kamu kasalarının mali sıkıntıdan çıkış yolu” (Ameln, Rolf Von, 2000: 26) olarak algılandığı da görülmektedir.

Özelleştirme; adından yola çıkılarak söylenebilecek içinin doldurulabileceği gibi en kısa ve en temel tabiri ile kamu alanının payının, özel alanın payı lehine küçül(tül)mesidir. Özelleştirme terimini literatüre kazandıran kişi Peter F. Drucker olarak bilinmektedir (Suiçmez ve Yıldırım, 1993; Işık, 2007: 2; Acer, 2007: 5). Yazarın 1969 yılında basılan “The Age Of Discountinuity” adlı eserinde; özelleştirme terimi “privatization” olarak yer almıştır (Işık, 2007: 2). Privatization Türkçe’de özelleştirme olarak karşlanır ve kamu sektörü şirketlerinin özel sektöre satılması şeklinde tanımlanır

Devletin ekonomiye müdahalesinin en aza indirilmesine yönelik uygulamalar (Yüksel, 2000: 51) olarak tanımlanabilecek özelleştirme olgusu bu tanım itibarı ile kamulaştırmanın ve millileştirmenin karşıtı olarak karşımıza çıkmaktadır (Kepenek ve Yentürk, 1994: 114). Geniş bir açıdan ele alındığında yapılan bir tanımlamaya göre ise; ekonomik, siyasi ve sosyal sebeplerle milli ekonomi içerisinde kamu kesimi faaliyetlerinin sınırlandırılması veya tamamen ortadan kaldırılmasına yönelik yapılan uygulamaların bütünü (Muter, 1994: 143-144) olarak değerlendirilmiştir.

Tanımlar dahilinde özelleştirmedeki temel hedefin ‘kamunun payını azaltmak’ olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra kamu kesiminin tamamen devre dışı bırakılmasının yanında; payının azaltılması yönünde kısmi özelleştirme yoluna da başvurulabilmektedir. Özelleştirmenin ekonomik, sosyal ve siyasi açıdan nedenler ve amaçlar doğrultusunda uygulamalar bulması da diğer bir unsur olarak karşımızda durmaktadır.

3. Türkiye’de Özelleştirmenin Hukuki Dayanakları

1980’li yılların akabinde Türkiye’de popülaritesini artırmış olan özelleştirme ile ilgili ilk yasal düzenleme tarihi de 1984’tür. 2983 Sayılı Tasarrufların Teşviki ve Kamu Yatırımlarının Hızlandırılması Hakkında Kanun ile, kamu iktisadi teşebbüsleri ve bunlara ait tesislere, hisse senedi ile gerçek ve tüzel kişilerin ortak edilmesine ya da bu tesislerin işletme hakkının belli süreler için devredilmesine imkan tanınmıştır (Yaşar, 2006: 66; Acar, 2009: 61).

İlk defa “özelleştirme” ifadesinin yasal bir düzenlemede isim olarak yer aldığı (Yaşar, 2006: 67) 1986 tarih ve 3291 sayılı Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Özelleştirilmesi Hakkında Kanunla, kamu kuruluşlarının özelleştirme kapsamına alınması ve uygulanmasına yönelik hususları tespit edilmiştir. İlgili kanununun 13.maddesine göre kamu iktisadi teşebbüslerin özelleştirilmesine Bakanlar Kurulu; müessese, bağlı ortaklık, iştirak, işletme ve işletme birimlerinin özelleştirilmesine ise, Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı Kurulu’nca karar verileceği belirtilmiştir (3291 sayılı Kanun, 1984)¹. 2983 sayılı yasa ile oluşturulan Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi, özelleştirme programının yürütülmesiyle ilgili olarak görevlendirilmiştir (Acar, 2009: 62).

1990 tarihli 414 sayılı KHK² ile Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı Kurulu İdaresi, iki ayrı idare olarak “Kamu Ortaklığı İdaresi” ve “Toplu Konut İdaresi” adları ile yeniden örgütlenmiştir (Yaşar, 2006: 68; Acar, 2009: 62). 2983 sayılı kanunda belirtilen görev ve yetkilerin çıkarılan KHK ile Kamu Ortaklığı İdaresi’ne verilmesi, siyasetçilere ait olan yetkilerin bürokratlara geçmesine imkân vermiş, 1991 tarihli 3701 sayılı Devlet Planlama Teşkilatı ve Görevleri Hakkında Kanunla söz konusu görev ve yetkiler Yüksek Planlama Kurulu’na verilerek geri hamle yapılmıştır (Yaşar, 2006: 68).

1990 yılından sonra özelleştirmeye ilgili KHK çıkarma yoluna gidilmiş; fakat çıkarılan KHK’lerden bazıları (1994 tarihli 530, 531, 532, 533 ve 546 sayılı beş adet KHK) ; dayanakları olan 3987 sayılı Yetki Yasası’nın Anayasa Mahkemesi tarafından iptali ile yürürlükten kalkmışlardır (Yaşar, 2006: 68-69; Acar, 2009: 62).

Özelleştirme hususunda kapsayıcı ve etkin yasal düzenleme yoksunluğu ile bütün siyasi partilerin ve sendikaların önerileri üzerine (Şanöz, 2007: 59; Yaşar, 2006: 69; Acar, 2009: 62) 1994 yılında 4046 sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun kabul edilmiş ve yürürlüğe girmiştir (4046 sayılı Kanun, 1994)³. Söz konusu kanun ile Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı, tüzel kişiliğe sahip Özelleştirme İdaresi Başkanlığı’na dönüştürülmüş; Kamu Ortaklığı İdaresi bünyesindeki Kamu Ortaklığı Fonu Hazine Müsteşarlığı’na devredilmiştir (Yaşar, 2006: 69; Şanöz, 2007: 59).

Başlangıçta 1982 Anayasası’nda özelleştirmeye ilgili bir hüküm yokken; 1999 yılında 4446 sayılı Kanunla Anayasa’nın 47.maddesine ilişkin 2.fıkra olarak “Devletin, kamu iktisadi teşebbüslerinin ve diğer kamu tüzel kişilerinin mülkiyetinde bulunan işletme ve varlıklarının özelleştirilmesine ilişkin esas ve usuller kanunla belirlenir” hükmü eklenmiştir. İlgili maddenin devamında da söz konusu hizmetlerden hangilerinin özel hukuk sözleşmeleri ile gerçek veya tüzel kişilere yaptırılabilirliğinin veya devredilebilirliğinin yine kanunla belirleneceği hükmü eklenmiştir (Boztosun, 2005: 237; Yaşar, 2006: 66-67).

Belediye örgütünün sorumluluğu altındaki kent hizmetlerinin özelleştirmesinde yasal olarak bir engel bulunmamaktadır (Kavruk, 2002: 312). 1580 sayılı Belediye Kanunu’nda yer alan ifadelere benzer biçimde yer veren 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu’yla yerel yönetim birimlerine sorumluluk yükleyen maddelerinde “yapar ya da yaptırır”, “kurar ya da kurdurur”, “işletir ya da işlettirir” gibi esneklik içeren maddeler olması, özelleştirme uygulamalarına imkan vermiştir. Özelleştirme uygulamaları için en çok “ihale yöntemi”ni kullanan yerel yönetimlerin (Acar, 2009, s.63) bu konudaki yasal dayanağını 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu, 4724 sayılı Kamu İhale Kanunu ve 4725 sayılı Kamu İhale Sözleşmesi Kanunu oluşturmaktadır.

¹ 3291 sayılı **Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Özelleştirilmesi Hakkında Kanun**, R.G. 03.06.1984, 18344.

² 414 sayılı **Tasarrufların Teşviki ve Kamu Yatırımlarının Hızlandırılması Hakkında Kanun ile 190 sayılı KHK’nın Eki Cetvellerde Değişiklik Yapılmasına Dair KHK**, R.G. 10.04.1990, 20488.

³ 4046 sayılı **Özelleştirme Uygulamalarının Düzenlenmesine ve Bazı Kanun ve KHK’lerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun**, R.G. 27.11.1994, 22124.

4. Büyükşehir Belediye Hizmetlerinde Özelleştirme Yöntemleri

Kent hizmetlerinin sunulmasında başvurulan özelleştirilme uygulamaları içinde, büyükşehir belediyesinin ihale, sözleşme, imtiyaz vb. usullerle gerçek veya tüzel kişilere hizmet gördürmesi ve yerel kamu idarelerinin şirketleşerek, kent hizmetlerini özel sektörün rekabet ve piyasa şartları içinde yapmaya çalışması yer almaktadır (Kavruk, 2002: 314).

4.1. İhale Yöntemiyle Özelleştirme

İhale yöntemi Türkiye’de belediyelerce eskiden beri bilinen ve uygulanan özelleştirme yöntemlerinin başında gelir (Çetin, 2007: 28; Acer, 2007: 46). Özellikle 1984 yılından sonra büyükşehir belediyelerinin sıkça başvurduğu yollardan biridir (Acer, 2007: 51). Bu yöntemle kamu kuruluşu sorumlu olduğu hizmeti, kendi örgüt ve personeli dışında, bir sözleşmeye dayalı olarak özel kişi ya da firmaya yaptırmaktadır (Işık, 2007: 6; Muter, 1994: 149-150). Özelleştirme yöntemleri içinde büyük bir paya sahip olan ihale yönteminin hukuksal dayanakları; 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu, 1580 sayılı Belediye Kanunu ile bu kanunu yürürlükten kaldıran 5393 sayılı Belediye Kanunu, 3030 sayılı Büyükşehir Belediyesi Yönetimi Hakkında Kanun ile yine bu kanunu yenileyen 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu’dur (Çetin, 2007: 28-29).

5393 sayılı Belediye Kanunu’nun “Gelecek Yıllara Yaygın Hizmet Yüklenmeleri” başlığını taşıyan 67. Madde hangi işleri ihale edebileceği tek tek sayılmıştır. İlgili maddeye göre bu hizmetler şunlardır: (5393 sayılı Kanun, 2005)⁴ park, bahçe, sera, refuj, kaldırım, havuz bakımı ve tamiri, araç kiralama, kontrollük, temizlik, güvenlik, yemek hizmetleri, makine-teçhizat bakım ve onarım işleri, bilgisayar sistem ve santralleri ile elektronik bilgi erişim hizmetleri, sağlıkla ilgili destek hizmetleri, fuar-panayır ve sergi hizmetleri, baraj, arıtma ve katı atık tesislerine ilişkin hizmetler, kanal, bakım ve temizleme, altyapı ve asfalt yapım ve onarımı, trafik sinyalizasyon ve aydınlatma bakımı, sayaç okuma ve sayaç sökme-takma işleri ile ilgili hizmetler, toplu ulaşım ve taşıma hizmetleri, sosyal tesislerin işletilmesiyle ilgili işler.

5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu’nda, Belediye Kanunu’nda olduğu gibi belediyelerin hangi işleri ihale edeceği açıkça yazılmamakla beraber, Madde 10’da “Büyükşehir, ilçe ve ilk kademe belediyeleri görevli oldukları konularda bu kanunla birlikte Belediye Kanunu ve diğer mevzuat hükümleri ile ilgisine göre belediyelere tanınan yetki, imtiyaz ve muafiyetlere sahiptir” hükmünden yola çıkarak büyükşehir belediyelerinin de Belediye Kanunu’nda sıralanan işleri ihale yolu ile özel sektöre gördürebileceği sonucu çıkmaktadır (Acer, 2007: 46).

4734 sayılı Kamu İhale Kanunu’nun 2. Maddesi’ne göre yerel yönetimlerin her türlü kaynaktan karşıladıkları mal ve hizmet alımları ile yapım işlerinin bu kanun hükümlerine göre ihale yolu ile özel sektöre yaptırılabilmesi belirtilmiştir (Çetin, 2007: 29). 4734 sayılı Kanunun “Uygulanacak İhale Usulleri” başlığını taşıyan 18. Madde’sinde ihale usulleri şu şekilde belirtilmiştir (4734 sayılı Kanun, 2005)⁵. Açık İhale Usulü, Belli İstekliler Arasında İhale Usulü, Pazarlık Usulü ve Doğrudan Temin.

İhale yönteminde belediye/büyükşehir belediyesi bünyesinde araç-gereç ve personel gibi çeşitli harcama kalemlerinden tasarruf edileceği, ihaleye girecek firmalar arasında yaratılan rekabet sonucu daha düşük bedelle hizmet sağlanacağı, sorumluluğun yine ilgili belediyede olduğu; sadece sunumun farklı bir yolla gerçekleştirilmesi usulü olduğu (Muter, 1994: 149-150; Çetin, 2007: 32; Acer, 2007: 49) konularında fikir birliği söz konusudur.

4.2. İmtiyaz Usulüyle Özelleştirme

İmtiyaz yöntemi Türkiye Cumhuriyeti kurulmadan önce, Osmanlı Devleti’nde de birtakım hizmetler için başvurulmuş yöntemlerden biridir. Osmanlı Devleti’nden imtiyazlı hizmetleri miras alan Türkiye Cumhuriyeti’nde bu imtiyazlara son verme amacı ile hizmetler önce satın alınıp devletleştirilmiş, millileştirilmiş ve ardından yerele devredilmiştir. Örneğin; 1933 yılında İstanbul su

⁴ 5393 sayılı **Belediye Kanunu**, R.G. 13.07.2005, 25874.

⁵ 4734 sayılı **Kamu ihale Kanunu**, R.G. 22.01.2005, 24648.

imtiyazı Fransızlardan tesisleri ile beraber satın alınarak, önce belediyeye ardından da belediye bünyesinde kurulmuş olan Sular İdaresi'ne devredilmiştir.

İmtiyaz yöntemi, kamunun tekelinde olan bir hizmetin özel bir firmaya tekel olarak verilmesi ya da belli bir coğrafi bölgede bir hizmetin yürütülmesi yetkisinin sözleşme ile özel kişi ya da kuruluşlara verilmesini ifade etmektedir (Işık, 2007: 7; Muter, 1994: 150; Çetin, 2007: 35).

Büyükşehir belediyesinin yetki, görev ve ayrıcalıklar konusunda atf yaptığı 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 15. Maddesi'nin 2. Fıkrası'nda, içerikte sıralanan hizmetlerin, Danıştay görüşü ve İçişleri Bakanlığı'nın kararıyla 49 yılı geçmemek üzere imtiyaz yolu ile devredilebileceği hükmü yer almaktadır. Söz konusu hizmetler ise şunlardır (5393 sayılı Kanun, 2005)⁶: “İçme, kullanma ve endüstri suyu sağlamak, atık su ve yağmur suyunun uzaklaştırılmasını sağlamak, bunlar için gerekli tesisleri kurmak, toplu taşıma yapmak, bu amaçla her türlü toplu taşıma sistemini kurmak ve işletmek, katı atıkların toplanması, taşınması, ortadan kaldırılması, geri kazanımı ile ilgili bütün hizmetleri yapmak.

İmtiyaz yönteminde hizmetten yararlananlar, hizmetin bedelini doğrudan hizmeti sunan firmaya ödediği için, imtiyaz sözleşmelerinin sadece tüketicilerin belirlenebildiği ve fiyatlandırılabilirdiği hizmetlerde yapılmasına dikkat edilmelidir (Muter, 1994: 151).

4.3. Yap-İşlet-Devret Modeliyle Özelleştirme

Bir kamu hizmeti ya da bayındırlık hizmetinin, masrafları özel teşebbüs tarafından karşılanarak kurulması, bu özel teşebbüs tarafından yatırılan sermayenin amorti edilmesi ve ilave olarak kâra geçildikten sonra, tesisin ve yönetimin bedel alınmaksızın ilgili kamu kuruluşuna devredilmesidir (Çetin, 2007: 38-39; Muter, 1994: 151).

Yap-işlet-devret modelinin yerel yönetimler bakımından hukuksal dayanaklarını 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu, 1580 sayılı eski Belediye Kanunu ve 5393 sayılı yeni belediye Kanunu ile 3996 sayılı Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap-İşlet-Devret Modeli Çerçevesinde Yapıtılması Hakkında Kanun oluşturmaktadır (Acer, 2007: 56; Çetin, 2007: 39).

1580 sayılı Belediye Kanunu 19. Madde'si hükmünce, bir belediyenin sahip olduğu gayrimenkuller üzerinde her türlü tasarruf hakkı olduğu gibi, yap-işlet-devret sözleşmesi yapmak gibi hakları da vardır. 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 18. Maddesinin j bendinde, belediye yatırımlarının yap-işlet veya yap-işlet-devret modeli ile yapılmasına karar vermek yetkisinin belediye meclisinin görevleri arasında sayılmasıyla, eski kanunda tanınan bu yetkinin yinelendiğini görüyoruz. Yap-işlet-devret modeli üzerine çıkarılan 3996 sayılı Kanun'da da ileri teknoloji ve yüksek maddi kaynak gerektiren bazı yatırım ve hizmetlerin, yap-işlet-devret modeli çerçevesinde yaptırılması amaçlanmıştır (3996 sayılı Kanun, 1994)⁷. Sözleşmelerin süresi ise imtiyaz sözleşmelerinde olduğu gibi “49 yılı geçemez” olarak belirtilmiştir.

İleri teknoloji ve yüksek maddi kaynak gerektiren yatırım ve projelerden bazıları şöyle sıralanabilir (Dede, 2000: 471): hidroelektrik santralleri, termik santral, çöp termik santrali, otoyol, demiryolu, havalimanı, asma köprü, içme suyu proje ve yatırımları, katı atık depolama tesisleri, otel, motel, kaplıca, terminaller, hipermarket, otopark...

Yap-işlet-devret modeli, yabancı sermayenin davet ve teşvik edildiği, ileri teknolojinin temin edildiği ve ilgili kamu kuruluşunun masrafına katılmaksızın, belirli bir süre sonunda mülkiyet kazandığı bir işletme, yönetim halini alarak ortaya çıkmaktadır (Yaşar, 2006: 57-58; Acer, 2007: 56). Yap-işlet-devret modeli, özellikle serbest piyasa sisteminin tam olarak oluşmamış olduğu gelişmekte olan ülkelerde kamu kesiminin özel kesimden faydalanma aracı olarak karşımıza çıkmaktadır (Muter, 1994: 151).

⁶ 5393 sayılı **Belediye Kanunu**, R.G. 13.07.2005, 25874.

⁷ 3996 sayılı **Bazı Yatırım ve Hizmetlerin, Yap-İşlet-Devret Modeli Çerçevesinde Yapıtılması Hakkında Kanun**, R.G. 23.07.2004, 25531.

4.4. Kiralama Yöntemiyle Özelleştirme

Büyükşehir belediyelerinin sahip oldukları araç-gereç, gayrimenkul ve tesisleri kiralamak yolu ile özelleştirmeleri mümkündür. 1580 sayılı Belediyeler Kanunu'nda olduğu gibi bu kanunun yenilenmesi ile yerini alan 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda ilgili düzenlemeler yer almaktadır. Söz konusu Kanun'da yerel ve ortak ihtiyaçların karşılanmasına hizmet etmek üzere belediyelere taşınmaz almak, satmak, kamulaştırmak, kiraya vermek ya da kiralamak, trampa etmek gibi haklar tanınmıştır (5393 sayılı Kanun, 2005)⁸. Yine 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 15. Maddesi'nin devamında ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'nun 7. Maddesi'nin f bendinde kiralamak ile ilgili aynı ifade kullanılmıştır. "...durak yerleri ve karayolu, yol, cadde, sokak, meydan ve benzeri yerler üzerinde araç park yerlerini tespit etmek, işletmek, işlettiirmek veya kiraya vermek..." (5216 sayılı Kanun, 2004; 5393 sayılı Kanun, 2005)⁹. 5393 sayılı Kanunun 15. Maddesi'nin 2. Fıkra'sında belediyelere toplu taşıma hatlarını kiraya verme yetkisi; 69. Madde'sinde de yaptıkları toplu konutları kiraya verme yetkisi tanınmıştır.

Söz konusu Kanun'a göre süresi üç yılı aşmayan taşınmazlar için kiralama yöntemine karar verme yetkisi belediye encümeninde (Md.34/g); üç yıldan fazla süreli taşınmazlar için kiralama yöntemine karar verme yetkisi ise belediye meclisindedir (Md.18/e).

Kiralama yönteminde esasında bir mülkiyet devri söz konusu olmadığı için tam olarak özelleştirme sayılamayacağı (Çetin, 2007: 50) kanaati söz konusudur. Kiralama yönteminde, bir nevi ihale yönteminde olduğu gibi sadece hizmetin sunuluş biçimi değişmektedir.

Büyükşehir belediyelerinin ve diğer belediyelerin etkin ve kârlı olarak kullanamadığı tesis, gayrimenkul ve araç-gereçleri, tüm riskleri de kiracıya ait olmak üzere belirli bir süreliğine belirli bir bedel ile kiracıya vermesi, ilgili belediyeler için hizmeti kendinin yerine getirmesinden daha kârlı olacaktır denilebilir (Acer, 2007: 60; Muter, 1994: 151-152; Çetin, 2007: 50-51).

4.5. Şirketleşme Usulüyle Özelleştirme

1580 sayılı Belediye Kanunu (Madde 19); belde halkının mahalli ve müşterek ihtiyaçlarını karşılamak için belediyelere şirket kurma ya da kurulu bir şirkete ortak olma hakkını tanımıştır. 1984 yılında büyükşehir belediyeçiliği yönetimine geçildikten sonra daha da hız kazanan şirketleşme uygulaması, kamu hukukunun ve kamu bürokrasisinin katı kurallarından kurtulmak için şirket kurularak ya da bir şirkete ortak olunarak, özel hukuk kurallarına göre faaliyette bulunmayı ifade etmektedir (Eken, Eryılmaz, 1990: 68; Muter, 1994: 152).

Belediyelerin şirket kurmalarındaki amaçları (Acartürk: 9,10; Kavruk, 2005: 423-424) hususunda; en başta kamu bürokrasisinin dışına çıkmanın ana amaç olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Gelirde merkeze bağımlılıktan bir ölçüde kurtulmak amacı ile belediyeler, özel sektör anlayışında çalışmak yani şirketin parasını özel sektör mantığı ile kullanmak istemektedirler. Belediyelerin bankalardan kredi almalarına imkân olmadığı için, bankalardan kredi temin edebilmenin bir yolu olarak da şirketleşme yoluna gidilmektedir. Belediyelerde sıkça dile getirilen istihdam fazlalığı, burada da karşımıza çıkmakta; şirketleşme yolu ile belediyeler yeni iş imkânları yaratma çabasına girmekte ve böylece siyasi yandaşlara iltifat edilmektedir.

Kurulan belediye şirketlerinin genel olarak zarar ettikleri görülmektedir. Bu durumun nedenlerini şu şekilde sıralamak mümkündür: (Kavruk, 2005: 437-438) Şirketler işletme bilimi gerektirir; fakat şirketlerin sahibi siyasilerdir. Basiretli bir işadamı gibi davranmak, şirketin başındaki belediye temsilcisi açısından oldukça güçtür. Şirketleri yöneten yerel bürokratlar kamu hukukuna alışkındırlar, özel hukukun imkânlarından faydalanmayı bilmeyebilirler. Kamu hizmeti sunumunda zarar etmek kabul edilebilir bir durum olduğu için şirketlerin de zarar etmeleri yaygındır ve nitekim esasında şirketlerin zarar etmeleri istenmiştir. Çünkü, kâr elde edilirse, kurumlar elde ettikleri gelirin dörtte birini gelir vergisi olarak ödemek zorundadırlar. Yani burada yerelden merkeze doğru bir gelir

⁸ 5393 sayılı **Belediye Kanunu**, R.G. 13.07.2005, 25874.

⁹ 5216 sayılı **Büyükşehir Belediye Kanunu**, R.G. 23.07.2004, 25531; 5393 sayılı **Belediye Kanunu**, R.G. 13.07.2005, 25874.

transferi söz konusu olmaktadır. Ayrıca şirketler zarar ederse, zararı kapatmak için belediye bütçesinde şirket zararı diye bir kalem oluşturulur ve böylece kamu hukuku içinde harcanması gereken paranın özel hukuk alanına kaydırılması söz konusu olur.

Süreç içerisinde belediyelerin sorumluluğu altındaki hizmetlerin geneli, doğrudan kamu eli ile görülmekten çıkmış ve ticaret yasasına tabii şirketler eli ile görülmeye başlanmıştır (Fırat, 1998: 81).

4.6. Yasal ve Kurumsal Serbestleşme Yöntemiyle Özelleştirme

Özelleştirme yöntemlerinden biri olarak ele alınan ve yasal-kurumsal serbestleşme olarak adlandırılan bu yöntemin amacı tamamen rekabeti artırmaktır. Kamu tekellerine, fiyat ve ücret kontrollerine son verilerek kamu sektörü ile özel sektör arasında rekabete engel durumları ortadan kaldırmaktadır (Işık, 2007: 6, Acer, 2007: 63; Muter, 1994: 153). Türkiye’de 24 Ocak 1980 istikrar programları çerçevesinde yapılmaya başlanmıştır (Çetin, 2007: 60). Örnek olarak ise belediyelerin fiyat belirleme ve denetleme yetkilerinin bir kısmını meslek örgütlerine devretmeleri ile belediyelere tanınmış bazı hak ve yetkilerin bir başka kuruluşa da verilmiş olması gösterilebilir (Keleş, 2000: 435).

4.7. Fiyatlandırma Yöntemiyle Özelleştirme

Fiyatlandırma yönteminde, belediyeler tarafından üretilen mal ve hizmetlerin serbest piyasa koşullarına göre oluşan fiyatından satılması söz konusudur (Acer, 2007: 64). Fiyatlandırma usulüne gidilebilmesi için, sunulan hizmetlerin faydasının toplum üyeleri arasında bölünebilir ve fiyatlandırılabilir olması gereklidir. Fiyatlandırılabilir kamu hizmetlerine, atıkların toplanması ve depolanması; su üretimi, taşınması, stoklanması, arındırılması ve dağıtılması; koruyucu sağlık hizmetleri; ilköğretim ve benzeri hizmetler örnek olarak verilebilir. Bu hizmetlerin ortak özelliklerinin bir bölge veya şehirden başka bir bölge veya şehre aktarılamamaları ölçüsünde yerel ve kentsel oldukları söylenebilir (Acartürk, s.13’ten Prud’homme, 1998: 309).

4.8. Gönüllü Katılım ve Kendi Kendine Yardım Modeliyle Özelleştirme

Yerel yönetimler, hizmetlerin yerelden ve yerinden daha kolay, çabuk ve etkin olarak sunulabilmesi ihtiyacının ürünleridir. Gönüllü katılım ve kendi kendine yardım modelini de bu temelde ele almak mümkündür aslında. En temel nokta hizmetlerin tek bir elden, merkezden etkin bir şekilde yapılmasının her zaman mümkün olmaması, bir diğer nokta ise, bazen belediyelerin sorumlu oldukları alanda yaşayan birey ya da topluluklardan tecrübe, beceri, bilgi ve hatta maddi kaynak olarak faydalanmaya ihtiyaç duyması ve bazen bu şekilde gerçekleştirilen hizmetlerde zaman ve kaynak tasarrufu sağlanmasıdır. Osmanlı Devleti’nde kamusal birtakım hizmetler vakıflar ve gönüllü kişiler yardımları ile gerçekleştirilmekte idi. Günümüzde de pek çok örneği bulunan bu uygulamaya örnek olarak, İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından “Eğitime %100 Destek Projesi” kapsamında 2005 yılı içinde 400 kadar okulun bakım ve onarımının yapılmasının yanı sıra, 56 adet yeni okulun yapılmış olması verilebilir (Acer, 2007: 66).

4.9. Satış Yöntemiyle Özelleştirme

Belediyeler, sahip oldukları menkul ve gayrimenkulleri satma hakkına yasal olarak sahiptir. Ayrıca özelleştirme yöntemlerinden biri olan şirketleşme usulünde, kurulan ya da ortak olunan şirketlerin zarar etmesi sonucunda şirketlerin satışı da gündeme gelmektedir (Acer, 2007: 68-69; Çetin, 2007: 51).

5393 sayılı Belediye Kanunu’nun “Arsa ve Konut Üretimi” başlığını taşıyan maddesinde; düzenli kentleşmeyi sağlamak, beldenin konut, sanayi ve ticaret alanı ihtiyacını karşılamak amacı ile özel kanunlara göre korunması gerekli yerler ve tarım arazileri haricinde, belediyeler imarlı ve altyapılı arsalar üretmek; konut, toplu konut yapmak ve satma hakkına sahiptir (5393 sayılı Kanun, 2005)¹⁰. Bunun yanı sıra belediyelerin ortak oldukları şirketlerdeki hisselerini, hisse senetlerini satabilmeleri için belediye meclisinin kararı olmalıdır. Belediyelerin şirket hisselerini satış yollarından biri olan “sermaye piyasası kanalı”nda (borsa yolu) yasal çerçeveyi 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu ve Türk Ticaret

¹⁰ 5393 sayılı **Belediye Kanunu**, R.G. 13.07.2005, 25874.

Kanunu oluştururken; “ihale yöntemi”nin yasal dayanağını da 4046 sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun oluşturmaktadır

5. Türkiye’de Büyükşehir Belediye Hizmetlerinin Özelleştirilmesi Deneyimler

1980 yılından sonra önce merkezi düzeyde başlayan özelleştirme uygulamaları yerel düzeyde de uygulamaya aktarılmıştır. Büyükşehir belediyelerinin sorumluluğundaki pek çok kent hizmetlerinin sunumu ile ilgili olarak çeşitli yollardan özelleştirme uygulamalarına başvurulmuştur. Küreselleşme ve neo-liberal politikaların da etkisiyle büyükşehir belediyelerinin hizmetlerinin sunumunda içme suyu ve kanalizasyon ile kent içi raylı sistemlerin yapımı ve işletilmesi gibi büyük ölçekli altyapı hizmetleri çok uluslu şirketler tarafından gerçekleştirilmiştir (Bayrakçı ve Kahraman, 2017: 308). Aşağıda Adana, Ankara ve Antalya Büyükşehir Belediyelerinden birer özelleştirme uygulaması incelenmeye çalışılacaktır.

5.1. Adana’da Katı Atıkların Toplatılması ve İmhası Hizmetlerinin Özelleştirilmesi

Adana’da; kent içi ulaşım hizmetleri, temizlik, mezbaha, bilgi işlem, emlak vergisi tahakkuk ve tahsilat işleri, park bahçe ve sinekle mücadele hizmetleri, başta ihale olmak üzere imtiyaz, hizmet sözleşmesi ve işletme hakkının devri gibi yöntemlerle özelleştirilme yoluna gidilmiştir (Fırat, 1998: 81; Acer, 2007: 278).

Adana Büyükşehir Belediyesi’nce 1985 yılında özelleştirilen temizlik işleri, Türkiye’nin belediye hizmetlerinde ilk özelleştirme uygulaması sayılmış (Çetin, 2007: 80; Acer, 2007: 278), Çukurova Kentsel Gelişim Projesi adıyla pilot proje uygulamaya aktarılmıştır. Adana Büyükşehir Belediyesi’nce katı atıkların toplatılması ve yok edilmesi hizmetlerinin özelleştirilmesi çalışmaları doğrultusunda Karşıyaka Temizlik Bölümü, Güney Temizlik Bölümü ve Belediye Temizlik Bölümü olarak üç bölge adlandırılmış, Belediye temizlik Bölümünde işler belediye tarafından yapılmaya devam edilirken; iki bölgenin temizlik işleri iki ayrı firmaya ihale edilmiştir. Bundan bir yıl sonra belediye kendi kontrolü altındaki bölge için de özelleştirme yoluna gitmiştir (Acer, 2007: 279).

Birer yıllık sözleşmelerle üç yıl olarak belirlenmiş olan ihale süresi içinde yüklenici firmaların temizlik işlerinde kullanacağı asgari araç ve gereçlerin sayısı ve nitelikleri, mesai saatleri, çalıştırılacak asgari işçi sayısı gibi nitelikler şartnamede ayrıntıları ile düzenlenmiştir (Zengin, 1999: 120).

Özelleştirme uygulamalarının sonucunda sağlanan tasarruflar ile Adana’da; çöplerin toplanması, çöp toplama yerine nakledilmesi, depolanması, yok edilmesi ve sokakların süpürülmesi işleri, 1993 yılı itibarı ile tamamen özelleştirilmiş olup; belediyeye yüklenici firmaların denetimini yapmak görevi verilmiştir.

Adana Büyükşehir Belediyesi temizlik işlerinin özelleştirilmesi uygulamasının sonuçlarına bakılacak olursa; söz konusu uygulamada özelleştirmenin amacına sadık kalınarak başarıya ulaşılmış olduğu söylenebilir. Çöplerin toplanması, uzaklaştırılması ve yok edilmesi gibi halkın sağlığı açısından çok önemli bir yere sahip olan bu kentsel hizmetin özelleştirilmesi uygulamasında tek bir firmaya değil de iki firmaya yer verilmiş olması, rekabeti yaşatmak açısından oldukça doğru bir adım olarak nitelendirilebilir. Böylelikle kamu tekellerinin özel tekellere dönüştürüldüğü eleştirisi bertaraf edilmiş olur. Yüklenici firmalarla mesai saatleri, çalıştırılacak işçi sayısı gibi önemli hususlarda yolun başında anlaşılması ve belediyenin denetleme fonksiyonunu elden bırakmayarak; sadece hizmetin sunum biçiminin değişmiş olduğunu hizmet ile ilgili temel sorumluluğun yine belediyede kalmış olduğunun bir göstergesi olması açısından önemlidir. Hizmetlerin sunumunda sağlanan tasarruf ve verimlilik de uygulamanın temel amaca hizmet ettiğini göstermektedir.

5.2. Ankara’da Toplu Taşıma Hizmetlerinin Özelleştirilmesi

Ulaşım hizmetlerinin özelleştirilmesi daha çok imtiyaz hakkı niteliği taşımasının yanı sıra ihale ya da yap-işlet-devret gibi yöntemlerle de gerçekleştirilebilmektedir (Fırat, 1998: 85).

Ankara’da 1989 yılında “Ankaray” adı verilen hafif raylı toplu taşıma sistemi projesi için açılan uluslararası ihalede; sunulan dört tekliften en uygun olarak Siemens önderliğindeki şirketler topluluğu

seçilmiş ve Ankaray'ın yapım çalışmalarına 1992 yılında başlanmıştır (Zengin, 1999: 125; Fırat, 1998: 86; Çetin, 2007: 74).

Ankara metrosu, Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından yap-işlet-devret modeli ile uluslararası birkaç şirkete verilmiştir. Ankara Büyükşehir Belediyesi, Kızılay-Batıkent arasında yapılacak olan metroyu tamamı dış kredilerle gerçekleşmesi ve projesi DPT tarafından onaylanmadıkça harcama yapılmaması koşuluyla 1989 yılında yatırım programına almıştır. Kredi sözleşmesi imzalanmadan metro yapımına başlandığı için, belediye yurt dışında sattığı tahvil gelirleriyle bu süre içinde yapılan harcamaları finanse etmiştir (Çetin, 2007: 74-75; Zengin, 1999: 150; Fırat, 1998: 86).

1991 yılında, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı önerisi ile yap-işlet-devret modelinden vazgeçilerek, götürü bedel karşılığında anahtar teslimi şeklinde ihale yöntemi ile yapılması kararlaştırılmıştır. Yap-işlet-devret modelinin bırakılmasının temel nedeni ise, söz konusu metro projesi kâr amacından ziyade sosyal amaçlı bir yatırım olduğu için, kredi kuruluşları projeye gerekli finansmanı sağlamaktan kaçınmaktadırlar (Çetin, 2007: 75; Zengin, 1999: 151).

Gelişen teknolojinin önemli ürünlerinden biri olan motorlu taşıtlar kent içi ulaşımı kolaylaştırmanın yanında, trafik ve altyapı hizmetlerini de birer sorun olarak beraberinde getirmiş; kent içi ulaşım anakentlerde kentsel bir hizmet olarak sorun haline gelmiştir. Kentlerin hem mekân hem de nüfus olarak büyümesi karşısında kentsel ulaşım ihtiyacı özellikle anakentlerde toplu taşımacılık hizmetini, ulaşım altyapı hizmetini ve ulaşımın kent içinde koordineli bir biçimde yönetimini zorunlu kılmıştır (Kavruk, 2002: 291). Ankara'da kent içi ulaşım hizmetleri özel kanunlarla kurulmuş, kamu tüzelkişiliğine sahip EGO Genel Müdürlüğü gibi tarafından sunulmaktadır (Kavruk, 2002: 291-292).

EGO tarafından Ankara Büyükşehir Belediyesi adına toplu taşıma hizmeti veren idarenin 1982 yılında bazı otobüs hatlarının imtiyaz yöntemiyle özel işletmecilere işletmesi ile ilk özelleştirme girişimi gerçekleştirilmiştir. (Acer, 2007: 299) Zamanla yaygınlaşan özel halk otobüsleri uygulaması 10 yıllık imtiyaz sözleşmeleri ile uygulamaya aktarılmıştır (Fırat, 1998: 87; Acer, 2007: 300).

Özel halk otobüslerinde her türlü faaliyet ve taşımacılıktan doğan bütün sonuçlardan işletmeciler sorumludur. (Acer, 2007: 301). Bu durum, özelleştirme ilkelerinden "kamu hizmeti sorumluluğunun devredilemeyeceği" şeklindeki yorumuna aykırı bir tablo çizmektedir (Fırat, 1998: 89-90). Otobüs kalkış saatleri, ücretlerin UKOME tarafından belirleneceği, indirimli taşınacakların listesi, vb. denetimi sağlamaya yönelik bir takım hususlar belirlenmiştir (Acer, 2007: 299-300).

Sürenin çok uzun tutulduğu imtiyaz sözleşmeleri ile özelleştirilen hizmetlerde rekabetin olmaması ve işletmecilerin hizmet kalitesini yükseltmeyi önemsememeleri gibi sakıncalar ortaya çıkabilmektedir (Acer, 2007: 300).

5.3. Antalya'da Su Hizmetlerinin Özelleştirilmesi

Yaşamsal ve zorunlu bir ihtiyaç olan su ve kanalizasyon hizmetlerinin yerine getirilmesinde, 1980'lere kadar gelen sosyal devlet uygulamaları yerini küreselleşme, özelleştirme ve yerelleşme olgularının etkisi ile serbest pazar alanına bırakarak, ticari bir mala dönüşme süreci içine girmiştir (Öztunalı, Kendir, Hayırsever, 1999). 1980'li yıllar sonrasında İSKİ olarak anılan İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi ile İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı, kamu tüzel kişiliğine sahip, müstakil bütçeli olarak kurulan idare, 1984 yılından sonra tüm büyükşehir belediyeleri için yaygınlaştırılmıştır.

1994 yılında kurulan Antalya Su ve Atıksu Genel Müdürlüğü (ASAT), Dünya Bankası'nın etkisi ile 1996 yılında su ile ilgili görev ve sorumluluklarını Fransız Şirketi ANTSU A.Ş.'ne devrederek imtiyazlar vermiştir (Güler, 1999: 157). Dünya Bankası tarafından su sektöründeki özelleştirme kredileri 1990 yılından itibaren başlamış, 1995 yılından sonra hızlanmış ve yaklaşık olarak 1990-1995 yılları arasında verilen 21 adet özelleştirme kredisi, 1995-2002 yılları arasında üç kat artarak 61'e ulaşmıştır (Yıldız, 2007: 96). Antalya su hizmetleri yönetimi Dünya Bankası ile yapılan anlaşma gereği, özel sektörü de içeren biri Fransız, diğeri Türk iki anonim şirket olmak üzere üçlü bir yapı ile ASAT, ALDAŞ ve ANTSU olarak yapılandırılmıştır. ASAT Genel Müdürlüğü 10 yıl süreli sözleşme ile görevlerini ve su imtiyazlarını ANTSU A.Ş.'ne devretmiştir (Kayır, Akıllı, 2006: 317). Yabancı sermayeli bir şirket

olan ANTSU'ya su kesmek, sayaç okuma, tamir, inceleme amaçlarıyla tesis ve evlere girmek, mevcut kaynakların tümünü kullanmak hakları verilmiştir.

Bir yandan Dünya Bankası'nın olumsuz yöndeki denetleme raporu ve su fiyatlarına artış baskısı; bir yandan borçlarını ödeyememe durumu ile ANTSU A.Ş. tasfiye sürecine alınmış, şirket ismi Suez Environment olarak değiştirilmiş, 2000-2005 yılları arasında sürekli olarak yeni hissedarlar, yeni şirket isimleri ve yönetim zafiyetleri yaşanmıştır (Kayır, Akıllı, 2006: 345). Suez altyapı yatırımlarına karışmaksızın sadece kentin su işletmeciliğini almasına rağmen; Dünya Bankası ile Avrupa Yatırım Bankası altyapı yatırımları için de kredi veriyor (Atılğan, 2009: 63).

Dünya Bankası'nın belirlediği ölçüde Fransız firmasının kâr ettirilmesine yönelik işleyiş ile (Kayır, Akıllı, 2006: 340-341) su fiyatlarında yüksek oranlarda artışlar meydana gelmiş; ancak şirket su kayıp ve kaçaklarını azaltmadığı gibi, suyun kalitesinde de bir iyileştirilmeye gidilememiştir (Atılğan, 2009: 63-64).

1996 yılında 10 yıllık süre için yapılan ASAT-ANTSU sözleşmesi, beşinci yılı itibarı ile Fransız firmasının işleri bırakması ile sona ermiş; hem teknik ve yönetsel yükümlülükler yerine getirilememiş; hem de yerel düzeyde kaynak israfı olmuştur (Kayır, Akıllı, 2006: 361,362). Yatırım programı doğrultusunda ALDAŞ Alt Yapı Yönetimi ve Danışmanlık Hizmetleri Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi, Antalya Su ve Atık Projesinin finansmanını temin etmek üzere, Dünya Bankası ile 5 Temmuz 1995 tarihinde imzalanan İkraz Anlaşması doğrultusunda, borçlu ASAT Genel Müdürlüğü adına, su temini ve kanalizasyon hizmetlerinin idari ve mali yöneticiliğinden sorumlu olarak hizmet vermek amacıyla kurulmuş olup, danışmanlık ve yönetim hizmetlerine bu tarihten itibaren devam etmektedir (www.asat.gov.tr, Erişim: 30.11.2010).

6. Özelleştirme Uygulamalarına Yöneltilen Eleştiriler

Hızlı kentleşmenin bir ürünü olarak ortaya çıkan anakentlerin yönetimi için farklı bir örgütlenme biçiminin gerekliliği, 1984 yılında büyükşehir belediyesi uygulamasını ortaya çıkarmıştır. Mekân ve nüfus olarak büyüyen bu kentler için, kentsel hizmetlerin yerine getirilmesinde temel sorumluluk büyükşehir belediyesine verilmiştir.

Hızla artan ve çeşitlenen kentsel ihtiyaçlar karşısında bir yandan da değişen dünya koşullarına ayak uydurma gerekliliği ile yasalar çerçevesinde sorumlu oldukları görevleri yerine getirmeye çalışan yerel yönetimler için; 1980 sonrası esen özelleştirme rüzgârları, hizmet sunumunda alternatif bir yöntem olarak ortaya çıkmıştır (Yıldırım, 2004: 20). Merkezi yönetimde 1980 yılı sonrası etkinleşen özelleştirme uygulamalarının; belediye hizmetlerinde uygulanışı 1990'lı yıllara tekabül etmektedir (Acer, 2007: 30). Temel olarak 1984 yılı sonrasını, yeni bir anayasanın varlığı, büyükşehir belediyesi geçişi ve kamu yönetiminde genel olarak özelleştirmenin konuşulmaya başlandığı yeni bir dönem olarak kabul etmek mümkündür (Kavruk, 2005: 425). Yerel yönetimler açısından bakıldığında özellikle belediyelerin karşı karşıya oldukları kaynak sorunları ve vesayet denetimi gibi hususlar, bazı yerel kamusal hizmetlerin özel sektör aktörlerine devredilmesine ya da alternatif yöntem arayışına girilmesine neden olmaktadır (Vural, 2015: 18).

Yerel yönetimlerde hizmetlerin özelleştirilmesi, hizmetlerin bizzat yerel yönetimlerce yapılması yerine, daha kısa sürede ve ekonomik biçimde üçüncü şahıslara yaptırılması amacından kaynaklanır. Böylece ilgili hizmet için temel sorumluluk korunmuş olur (Yıldırım, 2004: 21). Nitekim hizmetlerin sunulmasından sorumlu olmak ile hizmetin kim tarafından sunulduğu arasında fark vardır. Hizmetin gerçekleştirilmesini güvence altına almak amacıyla belediyelere verilen sorumluluk; bu amacı gerçekleştirilmede araç olan özelleştirmeye hizmetten kaçmak anlamına gelmez (Muter, 1994: 146; Acer, 2007: 28-29). Nitekim bu durum sadece hizmetin sunumunun değiştirilmesidir (Acer, 2007: 29). Başka bir ifadeyle yerel kamusal hizmetlerin alternatif yöntemlerle yap(tır)ılması kamusal denetimi yok etmemektedir (Bayrakçı ve Kahraman, 2017: 305).

Büyükşehir statüsündeki belediyelerde hizmetlerin sunumu hususunda yeterli kaynağın olmaması ve eldeki kaynakların etkin kullanılamaması önemli sorunlardan biridir. Özel sektörün; kaynakları verimli kullanarak, harcamaları asgari düzeye indirip kârı azami düzeye çıkarmak eğilimi yani bir anlamda piyasa koşulları, belediye hizmetlerinin sunumunda da başvurulması gereken bir yol

olarak görülmektedir (Yıldırım, 2004: 21). Kentlerin hızla büyümesi ile orantılı olarak artan görev ve sorumluluklar karşısında; büyükşehir belediyelerinin mali kaynaklar bakımından yetersiz kalması söz konusudur (Muter, 1994: 144; Acer, 2007: 29).

Türkiye’de köy dışında diğer yerel yönetimlerin görev, yetki ve sorumluluklarını belirten kanunlar ile ilgili olarak 2000 yılı sonrasında değişikliklere ihtiyaç duyulmuş; nitekim 2004 yılında bu değişiklikler yapılmıştır. Değişen ve gelişen toplum yaşamı karşısında yeni ihtiyaçların, yeni hizmetlerin ortaya çıkması ise kaçınılmazdır. Topluma sunulması gereken hizmetleri yerelden ve yerinden ulaştırmak ilgili yerel yönetimlerin sorumluluklarını artırmaktadır. Bu sorumluluklar için de yerel yönetimler ya yeterli mali kaynak ile donatılmalı ya da bizzat kendileri yasalar ile tanınmış imkanlar dahilinde alternatif hizmet sunma yöntemlerine başvurarak bir anlamda hizmetler için kaynak yaratmalıdırlar.

Özelleştirme uygulamalarının, merkezi yönetimin yerel yönetimler üzerindeki siyasi etki ve baskılara karşı tampon görevi gördüğü; hizmetlerin politik tercihler ya da siyasi çıkarlara dayalı olarak değil; objektif unsurlara dayalı olarak yürütüleceği (Yıldırım, 2004: 22) savunulmaktadır. Fakat hizmetin gerek ihale, gerek imtiyaz gerek yap-işlet-devret gibi yöntemlerinde siyasi etkilerden ve baskılardan uzak kalıp da objektif olunup olunamayacağı hususunun da üzerinde durulması gerekmektedir.

Su ve kanalizasyon, şehir içi toplu taşımacılık gibi şehir hayatının bel kemiğini teşkil eden hizmetlerin sunumunda geleneksel işletme usulleri yetersiz kalmış (Muter, 1994: 147) teknik özellikler gerekliliği anlaşılan bu hizmetler için kamu tüzel kişiliğini haiz yeni örgütlenmeler oluşturulmuştur. Bugün büyükşehir belediyelerinin çoğu toplu taşımadan, çöp toplama ve sokakların temizliğine, sayaçların okunmasından pek çok altyapı hizmetine kadar çeşitli hizmetleri özelleştirme yoluna gitmiştir (Acer, 2007: 31).

Büyükşehir yönetimleri; yerleşim yerinin genişliği, nüfusun fazlalığı ve hızlı bir kentleşme süreci yaşaması bakımından karmaşık ve teknik özellikler taşıyan bir dizi kentsel hizmet ile sorumlu tutulmuşlardır. Geniş bir mekâna ve çok sayıda insana ulaştırılması gereken, çoğunlukla uzmanlık gerektiren hizmetlerin bizzat belediye örgütleri tarafından yapılması zordur (Kavruk, 2002: 310).

Büyükşehir Belediye örgütleri ve bağlı işletmeleri; politik amaçlı istihdamın yoğun olduğu yerlerdir ve bu da cari harcamaları gereksiz yere artırır (Muter, 1994: 144-145). Devlet kurumlarında ve daha çok olmak üzere belediyelerdeki eş-dost istihdamı iddiaları; yönetim el değiştirirse çalışanların işlerini kaybetme endişesi taşımaları Türkiye’de yaşanan olgulardır. Özel sektörün az ve öz sayıda çalışan istihdam ederek; giderlerini azaltmaya yönelik politika izlemesinin, bu gereksiz istihdamı azaltabileceği söylenebilir. Özelleştirme ile belediyelerdeki siyasilerin ve bürokratların ekonomik kaynaklar üzerindeki tasarruflarının sınırlanacağı; böylece yolsuzluk ve rüşvet olgularının da ortadan kalkacağı (Yıldırım, 2004: 21; Bilgi, 2005: 15-16; Çetin, 2007: 13) savunulmaktadır. Özelleştirmeye bu şekilde olumlu anlam yükleyen görüşlerin yanı sıra, özelleştirmenin, iktidar ve yandaş işverenleri arasında, kamu servetinin değerinin altında bölüşülmesi mekanizması olduğu; böylelikle tam tersine yolsuzluk yaratmak için kullanıldığı (Acar, 2009: 33; Acer, 2007: 34) da öne sürülmektedir.

Belediye örgütlerinin artan bürokrasi karşısında hantal bir yapıya kavuşmuş olduğu (Bilgi, 2005: 15-16; Yıldırım, 2004: 21; Muter, 1994: 145-146) görüşleri ile de büyükşehir belediye hizmetlerinin özelleştirilmesi desteklenmektedir. Büyükşehir belediyelerinin, kent planlama gibi maliyetleri halka yansıtılamayacak olan hizmetleri yürütmesinin gerekli olduğu (Görer, 2001: 22) genel olarak özelleştirme yanlılarınca savunulmaktadır.

Kent hizmetleri için daha etkin ve verimli olunabilmesi için özelleştirmenin gerekliliği kanaati yanı sıra, özelleştirmeyle esasında bir piyasa ve rekabet yaratılmadığı, devlet tekellerinin özelleştirilerek, tüketicilerin istismar edildiği (Boztosun, 2005: 239-240; Acer, 2009: 33; Koç, 2005; Acer, 2007: 23) de ileri sürülmektedir. Ayrıca özel sektörün amacının sürekli ve daima kâr elde etmek olmasından ötürü yalnızca kârlı alanlarda hizmet sunmaya yanaşıp aksini düşündüğü alanlara ise hiç teveccüh etmeyeceği, bu durumun da eşitsizlik yaratacağı ortadadır (Acer, 2007: 22).

7. Sonuç

1982 Anayasası'nın büyük yerleşim yerleri için farklı yönetim biçimleri getirebileceği hükmü doğrultusunda 1984 yılında geçilen uygulama ile uzun yıllar sayıları 16 olan büyükşehir belediyeleri, 2012 yılında çıkarılan 6360 sayılı On üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 2014 yerel seçimleriyle birlikte yürürlüğe girmesiyle 30'a çıkmıştır. Hızlı ve plansız bir şekilde büyüyen kentlerin gelişimi ve hizmetlerin sunumunda oluşan problemlerin çözümü için, gerekli koordinasyonu sağlamak amacıyla uygulamaya aktarılmış olan büyükşehir belediye örgütünde alternatif hizmet sunma yollarına gidilmiştir. Mekânın genişlemesi ile daha çok alana ve nüfusun artması ile daha çok kişiye hizmet sunmakla mükellef olan büyükşehir belediyeleri için, birtakım ekonomik, sosyal ve siyasi nedenler açısından özelleştirme uygulamaları cazip gelmiştir. 1980 yılından sonra etkisini artıran ve tartışılmaya başlanan özelleştirme uygulamalarına yasal olarak da bir engel olmamasıyla büyükşehir belediyeleri, sunmakla sorumlu oldukları birtakım kentsel hizmetleri çeşitli yollarla özel sektöre devretmeyi, yaptırmaı ya da özel sektörle birlikte yapmayı seçmişlerdir.

Kent içi ulaşım, içme ve kullanma suyunun temini, kanalizasyon hizmetleri, çöplerin toplanması ve imhası gibi kent için önemli ve en ufak bir aksaklıkta dahi kent yaşamını olumsuz yönde etkileyebilecek hizmetler, hiç şüphesiz her geçen gün daha fazla araç, gereç, personel ve maddi kaynakla, gelişen teknolojinin takip edilip uygulamaya aktarılmasıyla ve oluşan yeni ihtiyaçlara cevap verebilecek bir mekanizmanın sağlanması ile yerine getirilmesi gereken hizmetlerdir.

İhale yöntemi büyükşehir belediyelerinin günümüzde en sık başvurduğu; imtiyaz yöntemi ise Osmanlı Devleti zamanında da uygulaması bulunan en eski özelleştirme yöntemlerinden biridir. İlgili idarenin elinde bulunan araç-gereç, gayrimenkul ve tesisleri kiralamak, satışa çıkarmak gibi hakları bulunduğu gibi; yap-işlet-devret, yasal ve kurumsal serbestleşme, fiyatlandırma gibi yöntemlere de başvurma imkânı vardır. Büyükşehir belediyelerinin şirket kurarak ya da kurulu bir şirkete ortak olarak hizmetlerini, kamu bürokrasisinin katı kuralları dışında yürütmeye çalıştıkları da görülmektedir.

Hizmetlerin hangi yöntemle olursa olsun özel teşebbüse açılmasıyla, bu alanlarda piyasa ve etkin rekabet ortamı oluşturulmalıdır; aksi halde amaç, özel teşebbüse kârlı bir alan açmak olarak değişir (Boztosun, 2005: 242) ki; özelleştirme kamu kaynaklarının israfı konusunda bir araç olarak karşımıza çıkar. Nitekim kamu hizmetlerinin özelleştirilmiş olsa dahi vatandaş merkezli olması (Yıldırım, 2004: 22) ve tüketicinin istismarını önleyen düzenlemeler içermesi (Boztosun, 2005: 240) dikkat edilmesi gereken hususlar arasındadır.

Büyükşehir belediyesi hizmetlerinin özelleştirilmesi hususunda altı çizilmesi gereken 'hizmetin' özelleştirilmesidir. Hizmet özelleştirmesi söz konusu olduğu için; ilgili kurumun hizmet ile ilgili sorumluluğu ortadan kalkmamakta; aksine etkin bir denetleme mekanizmasının sağlanması ile devam etmektedir. Bu nedendir ki "hizmetlerin imtiyaz sözleşmeleriyle, yap-işlet-devret modeliyle veya kurumsal alt yapı birlikleri üzerinden yine özel teşebbüsler eliyle gördürülmesi söz konusu olduğunda bu tür işlemleri müzakere aşamasından itibaren kamu adına denetleyecek özerk ve güçlü bir kamu kurumunun oluşturulması lazımdır" (Boztosun, 2005: 241-242). Aksi halde yolsuzluk olasılığı yüksektir.

Bir hizmetin özelleştirilmesinde, yapılacak bir faaliyet-fayda analiziyle hangi yöntemin daha düşük maliyeti gerektireceği belirlenmeli ve hizmetin kesintiye uğrayıp uğramayacağı da yine öncelikle belirlenmelidir (Acer, 2007: 23). Kentsel hizmetler, sunumunda bir aksama olduğu takdirde günlük yaşamı aksatan ve sonuç olarak toplumda huzursuzluk yaratan hizmetlerdir. Bu nedenle özelleştirilmesi düşünülen hizmet için, ekonomik açıdan fayda analizinin yapılmasının yanında ve hatta bu analizden de önce hizmetin sunumuna bir aksaklık, eksiklik olup olmayacağına iyice tartılması lazımdır.

Özel teşebbüslerin denetiminin masraflı ve zor bir iş olmasından ötürü bu konuda yerleşik bir kültür ve yetişmiş insan kaynağına ihtiyaç vardır (Boztosun, 2005: 241). Özelleştirme uygulamalarının başarısı hiç şüphesiz, bu alanda yeterli bir tecrübe ve birikim sahibi olunmasına, özelleştirilen hizmetlerin yerel hizmetler olması itibarı ile de, özelleştirme akabinde etkin denetimi sağlayabilecek köklü bir yerel yönetim yapısına bağlıdır.

Çalışmada, Adana Büyükşehir Belediyesi'nin temizlik hizmetleri, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin kent içi ulaşım hizmetleri, Antalya Büyükşehir Belediyesi'nin ise su hizmetleri alanında özelleştirme süreci ve sonucuna değinilmiştir. Adana Büyükşehir Belediyesince özelleştirilen temizlik işleri, Türkiye'nin belediye hizmetlerindeki ilk özelleştirme uygulamasını oluşturmakta ve yapılan özelleştirme uygulaması başarılı olarak; diğer belediyeler ve hizmetler için de örnek kabul edilmektedir.

Mekân olarak hızla büyüyen anakentlerde, kentin içinde bir yerden bir yere gidebilmek, zamanın da son derece önemli olduğu günümüz şartlarında, kentsel problemlerin başında yer almaktadır. Ankara'da artan nüfusun kent içi ulaşım ihtiyacını karşılayabilmek için türlü yollara gidilmiş; maliyeti yüksek olan hafif raylı toplu taşıma sistemi (Ankaray ve Ankara Metrosu) için yap-ışlet-devret modeline başvurularak (daha sonra bu model bırakılarak götürü bedel karşılığında anahtar teslimi şeklinde ihale yöntemine geçilmiştir) özelleştirme yoluna gidilmiştir.

Ankara'da kent içi ulaşım hizmeti özel kanunla kurulmuş, kamu tüzel kişiliğine haiz EGO Genel Müdürlüğü tarafından sunulmaktadır. EGO'nun 10 yıllık imtiyaz sözleşmeleri ile toplu taşıma hizmetini Özel Halk Otobüslerine bırakması kurumun ilk özelleştirme uygulamasıdır.

1980 yılı sonrasında esen küreselleşme olgusunun etkisi su hizmetleri üzerinde de ortaya çıkmış; suyun ticari bir değer olarak ele alınması gündeme gelmiştir. İçme ve kullanma suyu temini hizmetlerinde özelleştirme uygulamaları dünya bankası başta olmak üzere çeşitli uluslar arası kuruluşlar tarafından teşvik edilmiştir. Bunun en temel örneği Antalya Büyükşehir Belediyesi'nde karşımıza çıkmıştır. Fakat gerek su tarife ücretlerindeki aşırı artış, gerekse kaçak ve kayıpların önüne geçilememesi ve hizmet kalitesinde bir artış olmaması ile Antalya Büyükşehir Belediyesindeki özelleştirme uygulaması başarısız bir uygulama olarak kabul edilmektedir.

Özelleştirme uygulamaları tabiri yerinde ise bıçak sırtında olan bir uygulamadır. Hizmetlerin sunumunda etkinlik, verimlilik, ekonomiklik sağlayabilmek imkânları yanı sıra çizginin öbür tarafında özel tekellerin oluşumu, denetimsizlik sonucu kamu mallarının israfı gibi pek çok tehlike barındırmaktadır. Özelleştirmeyi değerlendirirken kamu ve özel sektörü birbirine düşman ve zıt kutuplar olarak değil de, yeri geldiğinde birbirini tamamlayan birimler olarak görmek daha yerinde olacaktır. Zaman zaman siyasi etkiler ile özelleştirme yoluna gidildiği görülse de, özelleştirme uygulamalarındaki asıl amaç; özelleştirmenin ekonomi ve yönetim açısından kamu kurumlarındaki birtakım sorunları çözebilecek olmasıdır. Gerek merkezi düzeyde gerekse yerel düzeyde çeşitli yöntemlerle uygulanmaya çalışan özelleştirme çabaları, günümüzde zaman zaman bir amaçtan ziyade araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Büyükşehir belediyeleri birtakım kentsel hizmetlerin sunumunda özelleştirme uygulamalarına yer verme ihtiyacı duyabilirler, çünkü teknik alanlarda uzmanlaşmış birimlerden faydalanmak, hem hizmetlerin sunumunda kaliteyi artıracak hem de mali tasarruf sağlayacaktır. Ancak dikkat edilmesi gereken önemli hususlardan biri özel tekellerin oluşumuna imkân vermemektir. Elbette belediyelerin tüm kamu hizmetlerini özelleştirmesi tasvip edilemez; fakat kapsamlı bir analiz ve etkin bir denetimle, uzmanlık gerektiren alanlar için özelleştirme yoluna başvurmak

KAYNAKÇA

- Ameln, Rolf Von (Prof. Dr.; Alman Yerel Yönetimler Avrupa Bürosu Başkanı, Brüksel) (2000), Özelleştirme ve Mali Gücün Güçlendirilmesi 21. yy.da Yerel Yönetimler, Konrad Adenauer Vakfı.
- Acar, İbrahim Uğur (2009), Yerel Yönetimlerde Özelleştirme ve Antalya Büyükşehir Belediyesi Uygulaması, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Acartürk, Ertuğrul, Yerel Yönetimlerin Hizmet Sunumunda Alternatif Yöntemler, www.econturk.org/yereleyonetimler.doc
- Acer, Özlem Döndü (2007), Belediye Hizmetlerinde Özelleştirme Uygulamaları: Amaçlar, Yöntemler ve Sonuçlar, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Atılğan, Ahmet (2009), Su Raporu, Hizmet-İş Sendikası Yayınları, Ankara.
- Bayrakçı, Erdal ve Kahraman, Selçuk (2017), "Yeni Kamu Hizmeti Anlayışı ve Belediye Hizmetlerinde Özelleştirme", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 37, s.299-315.
- Bilgi, Mustafa (2005), Su Paylaşımı ve Yönetimi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Boztosun, N. Ayşe Odman, "Su Piyasasının Oluşturulması ve Denetimi" (2005), Uluslararası Sempozyum: Dünyada Kalkınma İçin Su, T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Devlet Su İşleri Müdürlüğü, İstanbul; s. 231-247.
- Çetin, Gülnur (2007), Belediye Hizmetlerinin Özelleştirilmesi ve Özelleştirme Uygulamaları, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Dede, Emre (2000), Yerel Yönetimler ve Yap-İşlet-Devret Modeli, Yerel Yönetimler Sempozyumu, TODAİE, Ankara.
- Eken, Musa; Eryılmaz, Bilal (1990), Mahalli İdarelerde Özelleştirme Politika ve Uygulamaları, Türk İdare Dergisi, Cilt LXII, Sayı 387.

- Ertuna, Özer (Prof.Dr.) “Özelleştirmenin Amacı ve Uygulama Usulleri” (1993), Özelleştirme: Seminer, Tebliğler, Panel içinde, İktisadi Araştırmalar Vakfı ve Emlak Bankası, İstanbul;, s.21-35.
- Ertuna, Özer (Prof.Dr.) (2004), Türkiye’de Geçmişten Geleceğe Özelleştirme Paneli içinde, (Düzenleyen; Selimoğlu Öykü), İTO Yayını, İstanbul, s.17-20”
- Fırat, Serap (1998), Belediyelerde Özelleştirme Uygulamaları, Çağdaş Yerel Yönetimler, Cilt 7, Sayı 1, s. 78-91.
- Görer, Nilgün (2001), İçme Suyu Ve Kanalizasyon Sektöründe İzlenen Küresel Politikalar Üzerine Bir Değerlendirme, Çağdaş Yerel Yönetimler, Cilt 10, Sayı 2, s.18-30.
- Güler, Birgül Ayman (1999), Su Hizmetleri Yönetimi: Antalya İncelemesi, TODAİE, YYAEM, Ankara.
- Işık, Menekşe Koral (2007), Atık Su ve İçme Suyu Şebeke Hizmetlerinde Özelleştirme, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kayır, Öztunalı Gülser; Akıllı, Hüsniye (2006), “Antalya Su Hizmetlerinde Özelleştirme”. Su Yönetimi, Küresel Politika ve Uygulamalara Eleştiri içinde (Editörler; Çınar, Tayfun; Özdiñç, Hülya K), Memleket Yayınları, Ankara, s. 317-379.
- Kavruk, Hikmet (2002), Anakent’e Bakış, Türkiye’de Anakent Belediyeciliği ve Kent Hizmetlerinin Yönetimi, Hizmet-İş Sendikası, Ankara.
- Kavruk Hikmet, “Yerel Yönetim Şirketleri”(2005), , Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar 1: Reform içinde (Editör: Özgür, Hüseyin; Kösecik, Muhammet) , Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, s.421-449.
- Keleş, Ruşen (2000), Yerinden Yönetim ve Siyaset, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Koç, Yıldırım (2005), Özelleştirme Türkiye’yi Parçalamanın Bir Aracı, Kaynak Yayınları, İstanbul.
- Muter, B. Naci (1994), Yerel Yönetim Hizmetleri ve Özelleştirme, Dokuz Eylül Üniversitesi, İİBF ve Celal Bayar Üniversitesi İİBF, Özelleştirme Sempozyumu, Manisa.
- Şanöz, Fatih (2007), Dünyada ve Türkiye’de Özelleştirme Uygulamaları: Türkiye’deki Özelleştirme Uygulamalarının Başarısının Ölçülmesi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Vural, T. (2015). “Özelleştirme Kavramının Yerel Yönetimler Açısından Değerlendirilmesi”, Maliye Araştırmaları Dergisi, Yıl 1, Cilt 1, Sayı 1, s.17-28.
- Yaşar, Süleyman (2006), Türkiye’de Kullanılan Özelleştirme Yöntemlerinin Analizi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldırım, Uğur (2004), Yeni Belediye Yasası Çerçevesinde Alternatif Hizmet Sunma Yöntemleri, Çağdaş Yerel Yönetimler, Cilt 13, Sayı 4, s.19-37.
- Yıldız, Dursun (2007), Su Raporu, Ulusal Su Politikası İhtiyacımız, Ulusal Sanayici ve İşadamları Derneği, İstanbul.
- Yüksel, Erkan (2000), Basın ve Siyaset Gündeminde Özelleştirme, Özelleştirme Konusu Üzerine Bir Gündem Belirleme Araştırması, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Zengin, Eyüp (1999), Yerel Yönetimler ve Özelleştirme, Mimoza Yayını, Konya.
- <http://www.asat.gov.tr/index.php?page=pages&PID=107>,